

Anatol Eremia

**ACAD. NICOLAE CORLĂTEANU:
MOȘTENIREA SA LINGVISTICĂ ȘI CULTURAL-SPIRITUALĂ**

Acad. Nicolae Corlăteanu, profesorul universitar, scriitorul, publicistul, omul de cultură ar fi împlinit zilele acestea 95 de ani. În viața sa, precum i-a fost destinul, a înfruntat multe obstacole și situații de cumpănă, pentru că timpurile i-au fost dintre cele mai grele și vitrege. Dar s-a achitat onorabil cu toate sarcinile și datoriile care i-au revenit.

Pretutindeni, și la acea școală din Ocnița, unde a profesat înainte de război, deoarece la Chișinău nu s-a găsit și pentru dânsul un loc de muncă; apoi, în anii de război, și la muncile agricole într-un colhoz din fundul Rusiei, și într-o uzină militară din Ural, și într-un Institut de Cercetări Științifice, acesta evacuat din Chișinău la Buguruslan.

În 1944, revenit la Chișinău, activează la Institutul de Economie, Istorie, Limbă și Literatură, unde a desfășurat o amplă activitate de specialist în lingvistică. Apoi devine profesor universitar și șef de catedră la USM, iar mai târziu director al Institutului de Limbă și Literatură al Academiei de Științe a Moldovei, funcție din care, în cele din urmă, a fost destituit de autorități din motive, să zicem așa, necunoscute.

Acad. Nicolae Corlăteanu și-a consacrat plener viața științei și profesiei de pedagog, făurind opere de pionierat și de valoare științifică incontestabilă. Savantul a lăsat urmașilor o bogată moștenire lingvistică și o adevărată comoară cultural-spirituală. Astfel că nimeni și nicicând, chiar dintre cei mai zeloși astăzi, nu vor reuși să umbrească meritele predecesorului nostru, diminuând valoarea și importanța realizărilor sale științifice sau ridicând în locul lui pe alții, poate de asemenea merituoși, dar care, de altfel, la timpul lor, înșiși au recunoscut că sunt discipoli ai marelui nostru filolog.

Aproape că nu e domeniu sau direcție de cercetare în lingvistică care să fi rămas în afara preocupărilor academicianului. Diapazonul tematicii abordate este deosebit de cuprinzător: istoria limbii și gramatica istorică, lexicologia și lexicografia, fonetica și fonologia, morfologia și sintaxa, romanistica și limbile neoromane, derivatologia, sociolingvistica, cultivarea limbii, istoria filologiei etc. A semnat și lucrări în domeniul științei literare și folcloristicii, precum și eseuri publicistice și de bibliografie științifică.

Investigațiile acad. Nicolae Corlăteanu în problema etnogenezei poporului și a istoriei formării limbii române conțin un vast volum de informații de ordin lingvistic, istoric, etnologic, antropologic etc. Diverse sunt sursele informative explorate: operele istoricilor și scriitorilor antici, textele și inscripțiile de limbă latină clasică, mărturiile scrise ale cronicarilor din Evul Mediu, documentele istorice și actele cancelariilor domnești. Importante sunt concluziile la care se ajunge în urma acestor investigații: romanizarea populației autohtone s-a început cu mult înainte de cucerirea *de facto* a Daciei și a continuat secole la rând și după părăsirea Daciei de către romani; împăratul roman Aurelian (270-275) a evacuat din Dacia peste Dunăre doar legiunile romane, populația băștinașă continuând să-și ducă mai departe viața pe pământurile natale; geto-dacii au însușit limba latină și au adoptat modul de viață roman prin contactul direct cu cetățenii romani stabiliți în provincie (administratori, militari, negustori, meșteșugari etc.), prin școli și instituții de cult religios [1, p. 189-196; 2, p. 33-35].

Sunt de menționat și de apreciat opiniile acad. Nicolae Corlăteanu în multe probleme de lingvistică. *Formarea și dezvoltarea limbii române literare* e una dintre problemele capitale ale științei lingvistice, cercetate de savant în profunzime și sub multiple aspecte.

Un rol de prim ordin în procesul de statornicire a limbii române literare a fost atribuit de savant operelor scriitorilor clasici și contemporani. Și aici sunt de menționat edițiile de carte, studiile: *Capitole din istoria limbii literare* (1980, în colaborare), *Schițe de istorie a limbii literare* (1980, în colaborare), *Româna literară în Republica Moldova: istorie și actualitate* (1995). În scopul propagării operelor literare ca principale surse de îmbogățire și perfecționare a limbii scrise, Nicolae Corlăteanu inițiază editarea micromonografiilor cu genericul „Scriitorii moldoveni în școală”. În 1984 vede lumina tiparului una dintre primele lucrări din această serie – *Creația lui Ion Creangă în școală*, având ca bază cunoscuta monografie *Studiu asupra sistemului lexical din anii 1870-1879 (Contribuția lui Ion Creangă și a altor scriitori la valorificarea stilistică a vocabularului contemporan)*, apărută în 1964.

Despre acest studiu prof. Anatol Ciobanu remarcă: „Monografia impresionează prin profunzimea abordării problemelor, prin cunoștințele autorului în domeniul istoriei literaturii române și a celei universale, prin caracterul ei instructiv, înscriindu-se în istoria filologiei romanice ca o contribuție importantă la opera de valorificare a moștenirii clasice” [2, p. 245; 3, p. 14-23].

Problemele istoriei limbii române, căile de dezvoltare și procesele evolutive ce țin de sistemul și structura limbii, sunt tratate la cel mai înalt nivel în monografiile și studiile apărute în diferite perioade de vreme: *Începutul scrisului în limba română* (1947), *Originea fondului lexical de bază* (1955), *Rolul factorilor sociali în dezvoltarea limbii* (1968), *Etape ale dezvoltării limbii* (1988), *Scrisul românesc: începuturile lui* (2000) etc.

Lexicologia (1969, 1982, 1992), *Fonetica* (1978, 1993), *Curs de limbă literară contemporană* (1956), elaborate de unul singur sau în colaborare cu alți autori (dr. I. Melniciuc, dr. V. Zagaevski ș.a.), erau manuale și cursuri universitare de neînlocuit pe vremea ceea. Studiul despre latina vulgară, editat în rusește la Moscova în 1974 (*Исследование народной латыни и ее отношений с романскими языками*) și recent reeditat în românește la Chișinău, în colaborare cu Lidia Colesnic, doctor conferențiar la Universitatea de Stat din Chișinău, a fost înalt apreciat de specialiști și rămâne până astăzi o operă de unicat în domeniu.

Prin anii '60-'70 ai secolului trecut, ani de grea cumpănă pentru limba noastră care ajunsese „la margine de prăpastie”, ea fiind vorbită doar în cadrul familiei și în cercurile restrânse de vorbitori, în sferele oficiale utilizată fiind, după cum se știe, numai limba rusă, Nicolae Corlăteanu inițiază seria de broșuri *Cultivarea limbii*. Articolele publicate elucidau probleme de lingvistică și de cultură generală, de scriere și rostire literară, de utilizare corectă a cuvintelor și expresiilor, îndemnau vorbitorii de rând să însușească normele limbii, participând astfel la salvarea și propășirea graiului matern. Aceleași probleme erau discutate și propagate în cadrul emisiunilor de radio și televiziune (*Grai matern, În lumea cuvintelor* ș.a.), în rubricile din reviste și ziare, fondate și susținute permanent de Nicolae Corlăteanu.

E bine cunoscută opinia savantului în problema raporturilor etnolingvistice și etnoculturale, în urma cărora limbile trebuie să se îmbogățească una pe alta, mai ales la nivel terminologic, respingând supremația funcțională a unor limbi față de altele, referindu-se în special la rolul limbii ruse în funcționarea și dezvoltarea limbilor popoarelor mici din fosta URSS. A fost combătut în acest sens și bilingvismul unilateral din republica noastră, arătându-i-se rolul nefast și daunele pe care le-a adus limbii române și culturii naționale.

Referitor la împrumuturile din alte limbi, Nicolae Corlăteanu remarcă: „Trebuie să conștientizăm că ceea ce e al nostru, e al nostru, iar ce am luat de la alții, am acceptat pentru că s-a produs cu asentimentul nostru și pentru că de multe ori el venea tot de la latini, prin filieră când grecească, când slavă” [2, p. 36].

Adepții „moldovenismului”, după cum ținem bine minte, adesea învinuiau oamenii de cultură și, mai cu seamă, lingviștii că ei, chipurile, românizează „limba moldovenească”. De fapt, sublinia Nicolae Corlăteanu, aici nu e vorba de românizare a limbii, nu se poate româniza ceea ce este demult românesc, ci e vorba mai degrabă de *reromanizare*, iar „a reromaniza înseamnă a romaniza din nou, a pune în circulație mijloacele lexicale de origine latino-romanică pentru a crea posibilitatea de redare și în limba noastră a noțiunilor noi, reclamate de dezvoltarea contemporană socială, economică, culturală etc., înseamnă a introduce termeni științifici, tehnici ce corespund stadiului actual european și mondial. Reromanizarea înseamnă în același timp consolidarea caracterului romanic al limbii române” [2, p. 37].

Problemele limbii române, precum și cele de lingvistică generală și romanică au constituit obiectul multor studii și articole publicate în culegeri și reviste științifice apărute peste hotarele republicii. Variată este tematica rapoartelor și comunicărilor prezentate în cadrul a numeroase congrese și simpozioane, organizate în principalele centre științifice din Rusia, România, Bulgaria, Italia, Cehia, Letonia, Lituania, Georgia etc.

Prin manualele și materialele didactice pentru învățământul preuniversitar, prin dicționarele, cursurile universitare de lexicologie, fonetică, istoria limbii literare, așa cum menționează unul din discipolii săi dr. prof. Nicolae Mățaș, „N. Corlăteanu s-a aflat totdeauna la catedra creșterii spirituale a neamului românesc oropsit, pe care l-a vrut dezrobât întâi de toate prin lumina cărții” [3, p. 76].

Nicolae Corlăteanu a venit pe lume să caute și să întroneze dreptatea, adevărul științific și istoric despre limba română, despre neamul nostru, și dacă le-a găsit, le-a împărtășit semenilor săi, le-a dăruit generațiilor de filologi prin lumina cărții. Și aceasta i-a reușit cu prisosință.

Savant cu renume, pedagog de vocație, patriarh al lingvisticii românești, domn al graiului matern, patriot credincios al neamului, cărturar de talie enciclopedică, intelectual de aleasă cultură, om de rară punctualitate și acuratețe, blajin și tihnit, înzestrat cu darul făcătorului de bine și al iertătorului față de cei greșiți – sunt cuvinte de înaltă prețuire și de iubire față de acad. prof. Nicolae Corlăteanu, onorat și venerat de discipolii, colegii și prietenii săi din toate timpurile.

Astfel acad. Nicolae Corlăteanu va rămâne în amintirea noastră și astfel va dăinui peste vremi, pentru că a fost un om al dreptății, pentru că adevărul descoperit și restabilit l-a lăsat moștenire urmașilor prin lumina cărții.

Referințe bibliografice

1. Nicolae Corlăteanu. *Romanizare și reromanizare*. În: *Limba Română* (Chișinău), 1999, nr. 3-5, p. 189-196.
2. Nicolae Corlăteanu. *Testament. Cred în izbânda limbii române*. – Chișinău, 2010.
3. Anatol Ciobanu. *Vir doctissimus et magister illustrissimus*. În: *Limba Română* (Chișinău), 2005, nr. 4, p. 14-23.
4. Nicolae Mățaș. *Suflet în sufletul neamului*. În: *Limba Română* (Chișinău), 1995, nr. 3, p. 76-79.

Institutul de Filologie
(Chișinău)